

Sophia Fritz ,

TOXICKA

FEMINISTA

Host

Der Spiegel Bestseller

TOXICKÁ FEMINITA

Přeložila Zuzana Schwarzová

Brno 2025

Sophia Fritz

Překlad této knihy podpořil Goethe-Institut. / The translation of this work was supported by a grant from the Goethe-Institut.

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU je bez souhlasu nositele práv zakázána.

Toxische Weiblichkeit

Copyright © 2024 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, München

Translation © Zuzana Schwarzová, 2025

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2025

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2603-1 (ePUB)

ISBN 978-80-275-2602-4 (PDF)

ISBN 978-80-275-2604-8 (MobiPocket)

Feminismus začíná pocitem.

Sara Ahmed

OBSAH

Prolog	9
Nedobrý pocit	13
Maskulinní, feminní, toxické	21
Hodná holka	29
Až moc milá	32
I feel you	38
Mám tě ráda	45
Zachraň mě, Romeo	51
BFF	53
Mom's gaze	59
Smím?	63
Smush	68

Silná žena	77
Na roztrhání	80
Samostatná	86
V pohodě	90
Bez vrásek	93
Nestvůrná	97
Vyčerpaná	103
Mamka	109
Osamělá matka	114
Jen dávat a dávat	120
Sladká pomsta	125
Nasyčené matky	127
Oběť	131
Prázdné domy	142
Narcistka	146
Zostouzení obětí	149
Empatie	154
Mrcha	163
Boss bitch	168
Čůza	172
Naštvané mrchy	176
Chladná mrcha	180
Sestry	185
Mastermind	192
Bohatá mrcha	195
Závěr	201
Impulzy	209
Poděkování	215
Poznámky	217
Literatura	225

PROLOG

Prvních šestnáct let jsem vyrůstala za protihlukovou stěnou. Věděla jsem, že máme kancléřku, a slyšela jsem, že feminismus byl důležitý, ale teď už je zbytečný. Měla jsem dva bratry a chodila jsem na přírodovědné gymnázium sousedící s polem. Neexistovalo, aby byl někdo queer, být „teplej“ znamenalo nadávku, k „bravíčku“ přikládali lesk na rty. S kamarádkami jsme na blozích na Tumblru sdílely smutné filmové hlášky a fotky, na nichž jsem se řezala, jsem upravovala filtrem.

Tenkrát mi připadalo prakticky všechno složité. Touha někam patřit, nutnost něco dokazovat, všechna ta poprvé, odchod z domu, to, že jsem ještě nikdy nikde nebyla. Přehrávaly jsme si opilecké scény z amerických filmů o dospívání, pokoušely jsme se napodobovat líbání a rozhovory z romantických komedií, v nichž se sáhodlouhými oklikami přece jen ukáže pravá láska. Mnohé, co by dnes platilo za problematické, bylo tehdy ještě romantické. Třeba Edward Cullen, když říká: miluju tě, ale chci tě zabít, a Bella, která mu odpovídá, že jí to nevadí. Dnes už by v nás začalo blikat červené výstražné světýlko, před deseti lety byla ještě posedlost jiným slovem pro lásku.

Už tehdy se u mě tiše ohlašoval nedobrý pocit — u holení nohou, kouření, při nošení spodního prádla z H&M, u prvního sexu se staršími muži. Přesně jsem věděla, jak předstírat přátelskost, jak prezentovat svou sexualitu, abych ustála očekávání, která ode mě měl svět dospělých, a dostála jim. Z toho

jsem čerpala vysokou dávku sebevědomí. S kamarádkami jsme vtipkovaly o učiteli na doučování, který se mnou začal flirtovat, a o mém trenérovi boxu, který mi po tréninku sáhl na koleno. Nechávaly jsme se se smíchem přemlouvat k líbání či drinkům, potahovaly z vodní dýmky, zvracely do křoví. Absolvovaly jsme s roztřesenými koleny první rande, chtěly jsme všechno vyzkoušet, hlavně nevypadat nesměle, nedej bože nudně. Zlomyslnosti okolí jsme snášely s údivem. Jeden kluk z vyššího ročníku se s kamarádkou rozešel hned po jejím poprvé. Pro spolužáka ze třídy jsem byla moc tlustá. Dávala jsem mu za pravdu. Jakmile jsem otevřela *Bravo* a podrobovala nahá těla kritickému pohledu, mátlo mě to a bylo toho na mě prostě moc. Odvodila jsem si, že tak mají vypadat i sexuální zážitky: mají mě zmást a tak trochu převálcovat. V dobách mé školní docházky nestačilo jen říct „ne“. „Ne“ ani nepatřilo mezi možné odpovědi, kromě situace, kdy vám v parku cizí muž nabízel sladkosti. To ale beztak nikdo nedělal, takže jsem si „ne“ ani nemohla vyzkoušet. Místo toho jsem ho kamuflovala za migrénu, záškoláctví a lži, později jsem ho obalovala do drog a alkoholu. „Ne“ bylo nevyslovitelné. „Ne“ znamenalo problémy, které jsem nechtěla. V šestnácti jsem nechtěla být tou, kterou jsem byla. Nejradši bych se sama sebe zbavila, aby si mě nechal a staral se o mě někdo jiný.

Myslela jsem si, že vnitřní pnutí, které z toho všeho plynulo, je *ten život*, na který jsem se připravovala už od nástupu do první třídy. Znala jsem napětí

ve švábských protestantských rodinných domcích, napětí unavených rodičů a vystresovaných učitelů, potažmo učitelek. A protože jsem neznala nic jiného, nemohla jsem se z toho vymanit. *Nemám z toho dobrý pocit* — něco takového by tehdy nebyl důvod, proč ukončit nepříjemný zážitek. Vesnice byla zamlklá, mluvilo se jen o všedních věcech. Za hradbou mlčení jsem však slyšela švelení a chtěla jsem mu přijít na kloub, posvítit si na něj, jako si člověk rozsvítí v cizím pokoji, aby se ujistil, že v něm může spát.

Nedobrá pocit

Během dětství a dospívání jsem vkládala na blog fotky hubených žen, jak kouří a při tom vypadají nádherně smutně. Dnes mi šestnáctiletá dívka na TikTok vysvětluje, jak k sobě mám být něžnější a jak upřednostňovat své potřeby, jak si vytyčit hranice, milovat své tělo, rozpoznat dotěrnost a jak neklást selhání systému za vinu sama sobě.

Udalo se toho hodně. Díky sociálním hnutím jako #MeToo a #BlackLivesMatter jsem se u sebe i svého okolí naučila rozpoznat mizogynní či rasistické chování. Nemůžu s jistotou říct, že se na opačné straně protihlukové stěny skutečně něco změnilo. Přinejmenším ale máme k dispozici pár pojmů, které odkrývají nespravedlnost a nazývají ji jednoznačnými jmény. Mlčení mého mládí pomalu vystřídaly pojmy jako „catcalling“ (pokřikování na ulici), „male gaze“ (mužský pohled) nebo „staří bílí muži“.

Ještě v roce 2006 Virginie Despentes v *King Kong Theory* (Teorie King Konga) napsala, že se sice dává do pohybu feministická revoluce, ale na konceptech maskulinity se nic nezměnilo.¹ Už několik let je však patriarchální maskulinita obecně odhalována jako egocentrická a dysfunkční. S kamarádkami i kamarády už proto nemáme Mezinárodní den žen, ale Den feministického boje, odmítáme TERF osoby a vítáme, že byl z německého trestního zákoníku vyškrtnut paragraf 219a zakazující informovat o možnosti provedení potratu. Muži v mém okolí mě dnes opravují, když nepoužívám inkluzivní jazyk, a na Instagramu uvádějí informaci he/him, novináři-otcové se v článcích věnují pečovatelské práci a mentální zátěži. Mezi přáteli si vysvětlujeme, proč bylo rande toxické nebo proč se spolužák zachoval problematicky, podepisujeme petice za genderově neutrální jazyk na vysokých školách, zvyšujeme povědomí, utěšujeme své vnitřní dítě, neradi pomlouváme, spíše soucitně analyzujeme možné příčiny problematického chování a máme ze sebe vzájemně radost, když získáme místo na terapii.

S kamarádkami i přáteli nám v posledních letech obzvlášť pomohl kromě jiného i pojem toxické maskulinity. Používám ho, abych dokázala rychleji zařadit chování členů rodiny, přátel, kolegů či partnerů. Když jsem ještě nechápala *vzor* chování, nýbrž jen prožívala konkrétní projevy jednotlivců, déle mě zaměstnávaly věci, v nichž dnes umím rozpoznat „gaslighting“, „mansplaining“ nebo mužské nároko-

vání si něčeho, a tudíž je identifikovat jako symptomy toxické maskulinity. Zamlžovaly mi pohled, válcovaly mě, protože jsem jim v oněch okamžicích byla vydána napospas a zpětně jsem pak hledala chybu u sebe. Nebyla jsem moc milá, neměla jsem ten rozhovor utnout? Nevyprovokovala jsem ho? Nevysílala jsem falešné signály? Není skutečný problém moje vlastní nejistota?

Je dobře, že díky sociálním sítím máme možnost se propojovat, sdělovat si své zkušenosti, jen tak v tichosti si o nich číst a vidět globální dopady patriarchy. Přestože se mlhavá nejistota ohledně maskulinního chování trochu roztrhala, v případě feminního chování zůstává vše při starém. Zatímco ještě před pár lety aspoň ještě existovaly jasné feministické a jasné nefeministické postoje, dnes může být feministické *všechno*: žena v domácnosti i šéfová, depilace voskem i chloupky v podpaží, lascivní choreografie na TikToku, sebeobjektifikace i tradiční svatby. Zdá se, že jediným kritériem feminismu je soběstačné rozhodování. Je to velmi osvobozující — a současně mi toto jednoduché řešení zabraňuje více se zaměřit na nevyřešený nesoulad, který v sobě i ve svém okolí vnímám, když pohlédnu na svou ženskou stránku: holím se, abych byla „šukézní“, obelhávám muže, předstírám před nimi touhu, zájem a soucit. Ve stories na Instagramu gratuluju ostatním ženám, přitom jim skrytě závidím. Mateřsky opečovávám svého rovnoprávního partnera. Nejsem si jistá, jestli mě mé kamarádky mají opravdu rády nebo zda se na

sebe celý večer u bílého vína usmíváme jen ze zvyku a ze zdvořilosti. Jsem milá na kolegyně a pak je pomlouvám. Přeposílám texty s podpůrnými slovy a následně trávím čas s chlápky, kteří se ke mně chovají hrozně. S kamarádkami si utahujeme z toho, jak jsou muži emočně nemožní, ale jakmile mezi sebou zaznamenáme neshody, vzájemně si mizíme ze životů. Neustále pociťuju nesoulad mezi tím, co chci, a tím, co opravdu dělám.

Tento nesoulad pro mě byl a dodnes je nepříjemný. Dlouho jsem se ho snažila ignorovat, objednala jsem si další sklenku vína, cestou domů jsem poslouchala hudbu „na plné pecky“, abych si zakázala sebekritické myšlenky, pocit odcizení. Napadalo mě, že možná nejsem dobrý člověk. Možná, že na to ostatní zkrátka ještě nepřišli. Jenomže co když tento nedobrý pocit známe *všichni*? Co když to není mnou ani tebou, co když za tím vězí něco mnohem většího?

Na internetu už chvíli koluje pojem, který se možná pokouší obsáhnout přesně to, pro co nemám slova: toxická feminita. Chci o tomto fenoménu psát, protože mě okamžitě, jak jsem o něm poprvé uslyšela, nadzvedl ze židle. Toxická feminita — už kombinace těch dvou slov ve mně něco spustila. Zaprvé to byl vztek, že někdo napadá mou ženskost, zadruhé nedobrý pocit, že se to možná týká i mě. Reakce kamarádek a známých mě jen utvrdily v tom, abych se do tématu ponořila hlouběji. Ne proto, že by byly tak pozitivní, naopak. Některé reagovaly naštvané

a odmítavě: *Rozhodně si nenechám pod pláštěm feminismu podsouvat další mizogynní koncepty*. Jiné se mě bázlivě ptaly, jakými konkrétními symptomy se toxická feminita vyznačuje. Většina jen unaveně mávla rukou: *Dost už, sebekritika nám ženám skutečně nechybí*.

Nikdo neprohlásil: Nuda. Nebo: Toxická feminita neexistuje. Nebo: Obsáhle jsem se jí zabývala a už jsem ji v sobě zpracovala. Nebo třeba: Samozřejmě, že mám toxicky feminní vlastnosti, ale to je naprosto v pořádku. Nikomu, včetně mě, nebylo úplně jasné, co se tím pojmem míní. Ale jazyk je nástrojem moci. A nemít pro něco pojmenování znamená nemít moc. Měli bychom se na pojem podívat blíže, abychom nakonec mohli s jistotou říct, zda toxicky feminní vlastnosti existují či nikoli.

Ve feministickém diskurzu se o toxické feminitě zatím takřka nemluví. Po staletí platila za ideální lidskou normu maskulinita, od níž se žena odchylovala hysterií, naivitou a citlivostí. „Žena je nepovedený muž, je to tedy stvůra,“ cituje Lauren Elkin v *Art Monsters* (Umělecké stvůry) Aristotela.² Povědomí a veřejné rozebírání špatné, škodlivé feminity se v mizogynních společenských strukturách vyskytuje odjakživa a kritici se jí dosud zabývali právě v rámci mizogynie nebo konzervatismu. Patriarchát si samozřejmě i od ženského charakteru žádá genderově specifické chování, které nezapadá do kategorie empatie a soudržnosti. Existují manipulativní partnerky, střelené přítelkyně a kolegyně mrchy. Tyto vlastnosti

však nejsou vlastní ani osobám vnímaným společností jako ženy, ani těm považovaným za muže. Převzali jsme je a pěstujeme si je všichni, abychom co nejlépe přežili v patriarchální společnosti. Co tedy s sebou nese záměr napsat text o toxické feminitě, v němž nemá jít o reprodukování mizogynních konceptů, ale naopak o jejich dekonstrukci? Jak odlišit výčet a analýzu různých symptomů toxické feminity od mizogynních pomluv?

Rozdíl spatřuju v tom, zda jde o sebeoznačení, nebo zda jde o jeho připisování zvenčí. V patriarchálních strukturách často bývá účelem mizogynních výroků upřít ženám právo na existenci. Ženy tady sice mohou být, ale jakmile překročí vymezené hranice, musejí počítat s postihem — rozsáhlý sexistický slovník dokáže důrazně vyjádřit zostouzení, zahanbování a vyloučení. Z pečující matky se rychle stává kvočna, z vášnivé milenky kurva, ze sebevědomé šéfové primadona. Ženám se pomocí nálepek upírá jejich individuálnost, najednou už jsou jen prototypy ženskosti. Cestou od ženy k fúrii a nakonec pizdě postupně přicházejí o lidskost, což usnadňuje nelidské zacházení. Existuje tolik takových pojmů, že je nemožné škrtnout je z našeho slovníku všechny. Skutečnost je taková, že s nimi nic nezmůžeme, takže se jich musíme chopit. Sara Ahmed píše ve *Feministisch leben* (Žít feministicky): „Musíme si osvojit slova, abychom popsali věci, s nimiž se setkáváme. Stát se feministkou či feministou znamená taková slova nacházet.“³ Tato kniha je feministický projekt. Místo

toho, abych vytáhla do boje proti jednotlivým mizogynním pojmům, chci se chopit celého mizogynního slovníku a správně ho zařadit: nikoli coby pravdivou výpověď o lidech socializovaných jako ženy, nýbrž coby důkaz naší mizogynní společnosti.

Abych mohla kritizovat mizogynii, chci se věnovat nálepkám hodné holky, silné ženy, „mamky“, oběti a mrchy a pochopit, z jakých stereotypních základů vycházejí. Chci udělat prostor úvahám o toxic-
ky feminních vlastnostech a dovodit, jak škodí nám i našem vztahům. Současně ukážu vše pozitivní, všechny hodnotné, kreativní zdroje ženského charakteru, které mizogynní jazyk dosud potlačoval, demonizoval a vymazával.

Teprve když pochopíme svůj charakter, můžeme se vědomě rozhodnout, jaké vlastnosti a jaké projevy chování si ponechat a které raději odložit ve prospěch větší empatie, uvolněnosti a skutečné blízkosti. Ne vždy se mi daří oddělit od analýz čistým řezem svou zvnitřněnou mizogynii. Obzvlášť v kapitole o prototypech mrchy jsem narážela na děsivou míru vlastního opovržení vůči ženám. Přesto se budu také, a výslovně, zabývat temnými stránkami svého charakteru, protože to považuji za první krok v ideálně kolektivním procesu neohroženého sebe-poznávání. Za pár let budeme zřejmě o tomto pojmu mluvit úplně jinak. Rozhodně jsem zvědavá na kolektivní, intersekcionalní pohled na téma, kterému jsme se dosud raději vyhýbali.

Nechci činit závěry o feminně socializovaných osobách jako celku, které žijí v našem kulturním kontextu, z pozice své individuální zkušenosti bílé, křesťansky vychované, středostavovsky privilegované cis ženy, a proto jsem udělala to, co dělám vždy, když narazím na své hranice. Ptala jsem se, četla, zase jsem se vyptávala, diskutovala a navrch se doptávala. Otázky a poznatky v této knize vycházejí z bezpočtu rozhovorů s matkami, přítelkyněmi a kolegyněmi, ale i s přáteli a kolegy, s odborníky obou pohlaví z oblasti sexuální práce, psychoterapie, pedagogiky a trauma-senzitivní práce s tělem, z četby současné feministické literatury (jsem jen trpaslice stojící na ramenou obryň) — a přibližně dvaceti let angažovaného konzumu západní popkultury.

O svých obavách jsem dlouze rozmlouvala s přítelkyněmi i kamarády, zejména před samotným psaním. Kladli, respektive kladly jsme si otázku, zda bychom se o toxické feminitě neměly bavit teprve za několik desetiletí, ne-li století, až bude vybojována skutečná a trvalá rovnoprávnost. Je pořád jen na nás, abychom opravovaly a rostly? Ptaly jsme se také, zda posun diskurzu k toxické feminitě neuškodí feministickému boji, protože toto slovní spojení evokuje ohrožení, které vychází z toxicky maskulinního chování. Jenomže toxická feminita nepřináší smrt a neslouží ani k zachování mocenských pozic. Na rozdíl od toxické maskulinity je to řešení z nouze, strategie pro život v patriarchálním společenském systému.

Sama sebe jsem se ptala, zda můj postoj nebude vykládán mizogynně, protože tematizace toxické feminity by mohla být nesprávně chápána jako výtky feministkám, jako argumentační klam, který jako by vycházel z politicky konzervativních pozic. Moje obavy a strach mi však znějí jako ozvěna, znám je z knih ostatních žen. A znám i odpovědi. Filozofka a spisovatelka Amia Srinivasan říká: „Ve feminismu nesmíme podlehnout klamu, že zájmy se v zásadě vzájemně přibližují, že naše plány nemohou mít nečekané, nežádoucí důsledky, že politika je bezpečná zóna.“⁴ Proto jsem se navzdory všem osobním rizikům rozhodla napsat tuto knihu, což není žádné hrdinství, ale nutnost. Už jen proto, abych dokázala sebevědomě čelit tomu bázlivému podtónu, jenž nastoupí, kdykoli se mě kamarádky zeptají, co že jsou symptomy toxické feminity. Nemám výsadní právo tento pojem vykládat a ani ho mít nechci, místo toho se raději odvážím vykopnout, v naději, že se nám na této dosud nevyšlapané cestě konečně podaří oslabit sebezpochybnosti, vysoké nároky, rychlé odsouzení zahrnuté do ženské existence.

Maskulinní, feminní, toxické

Dnes již máme cvik v pojmenovávání určitých forem násilí a nespravedlnosti, v rozpoznávání systémovosti, jež se za nimi skrývá, a také už o nich dokážeme bez zábran mluvit. Sexualizované a fyzické násilí lze jasně uchopit a odsoudit a statisticky častěji

vychází od mužů.⁵ Naopak psychické násilí není tak dobře probádané jako sexuální a fyzické, přestože podle nejnovějších výzkumů představuje nejčastější podobu násilí na dětech a má největší dopady na vývoj dětí a mladistvých.⁶ Stejně jako fyzické a sexuální násilí nelze ani to psychické přiřadit jednomu pohlaví. Na rozdíl od zbylých dvou forem však nevyžaduje fyzickou převahu, fyzickou sílu. Psychické násilí páchají lidé, kteří zastávají společenskou mocenskou pozici a na nichž jsou (emočně) závislí druzí. Například ženy, jež v patriarchálních rodinných strukturách kontrolují emoční pouta, vykazují vyšší riziko, že budou uplatňovat tuto formu násilí, ať už vědomě, či nevědomě. Platí to především ve společnosti, jež tuto podobu násilí a její dopady za násilí ani nepovažuje. Negativní vliv ženského charakteru na rodiny, přátelství, partnerství a pracovní vztahy je dodnes tabu a není takřka prozkoumaný.

Zatímco dominantní vystupování a světonázor legitimizující násilí platí za toxicky maskulinní, emoční napadání se v systému neproblematizuje, a už vůbec se neoznačuje za toxicky feminní. Třeba výraz „staří bílí muži“ dnes popisuje určitý stereotyp, na „staré bílé ženy“ se však doposud pohlíží jako na jednotlivce, jejichž vlastnosti a způsob myšlení se překrývají zdánlivě náhodou. I během psaní je mi nepříjemné, že ženám podsouvám toxicitu nebo že tvrdím, že to či ono chování je „typicky ženské“. U mužsky konotovaného chování to u mě naopak nevyvolává sebemenší výčitky svědomí. Mé zábrany nadržující

jedné straně vycházejí z toho, že jsem se v protestu proti toxické maskulinitě a patriarchátu — proti zlým pachatelům — dosud přikláněla k protistraně. Vždy jsem byla součástí postiženého, nevinného tábora. Jakmile připustím, že i v mém táboře existují rozpor a stinné stránky, že i my přispíváme svým dílem k nedostatečné rovnoprávnosti, přijdeme o identitu obětí — a v rámci této logiky také o právo vznášet na protistranu morální nároky. Svou odpovědnost si nechceme přiznat, protože se bojíme, že bychom přišly o těžce vydobytý pokrok, pokud bychom se tím staly přinejmenším spoluvinicemi.

Když mluvím o toxické maskulinitě či toxické feminitě, maskulinitou a feminitou nemám na mysli muže či ženy. Muži i ženy, ale i nebinární lidé v sobě mohou nést toxicky maskulinní nebo toxicky feminní části — jak říká Andrea Long Chu: „Všichni jsou ženy.“⁷ Pojmy „mužský“ a „ženský“, potažmo „maskulinní“ a „feminní“ přesto chci zachovat, protože se jimi projevuje binárnost našeho sociokulturního charakteru. Prosazuju-li ignorantsky, agresivně či bezcitně své zájmy, pak je to toxicky maskulinní chování, protože staví na tradovaných očekáváních kladených na muže, nezávisle na tom, zda se sám jako muž identifikuju. Naopak vypočítavé, zákeřné chování můžeme označit za toxicky feminní, protože se řídí tradovanými očekáváními kladenými na ženy. Oba druhy chování se mohou vyskytovat a také se vyskytují nezávisle na pohlaví. Každý v sobě má potenciál pro toxicky feminní i toxicky maskulinní